સત્સંગ બાલવાટિકા

સંપાદક : શાસ્ત્રી હરિકેશવદાસજી (ગાંધીનગર)

જનહિતકારી શ્રીહરિ

- શાસ્ત્રી હરિપ્રિયદાસ (ગાંધીનગર)

લીંબડીના રાજાનો ભાવ બિલકુલ કડવી લીંબડી જેવો એ જગત કોઈ જાણે નહિ ભગવાનને ખ્યાલ હતો. માણસ જ્યારે કપટ કરે છે ને ત્યારે બહુ મુશ્કેલી આવે છે. જેની જે પ્રકૃતિ હોય એ પ્રમાણે જો વર્તે તો એમાં કાંઈ તકલીફ નહીં. ઈશ્વરીય સૃષ્ટિમાં દરેક પ્રાણી પોતાની પ્રકૃતિ પ્રમાણે વર્તે છે. તો આપણે એમની સાથે એ રીતે જ વર્તીએ છીએ. શ્વાન બેઠું હોય તો આપણે જરાક દૂરથી ચાલીએ છીએ. શી ખાત્રી, કદાચ બચકું ભરી લે. પરંતુ માણસ એવો છે. પોતાની પ્રકૃતિ છૂપાવે છે. લીંબડીનો આ રાજા નામ હરિસિંહ સ્વામિનારાયણ ભગવાન સાથે એને દ્વેષ હતો. છતાં પ્રેમ બતાવવાનો એણે દંભ કર્યો. લીંબડીમાં સોની હતાં. નારાયણભાઈ, નારાયણભાઈને કહે છે. તમારા સ્વામિનારાયણ ભગવાનને સામા જાવ. ધામધૂમથી આપણે સ્વાગત કરીશું. લીંબડી શહેરમાં લઈ આવો. નારાયણભાઈ ભગવદીય આત્મા હતા. સરળ હતા. ખુશ થઈ ગયા કે અમારા લીંબડીના રાજા શ્રીજી મહારાજનું સન્માન કરશે. લીંબડી શહેરમાં રહેનારા બધા ભક્તોને ખબર પડી ગઈ કે ભગવાન પધારે છે. બધા જ ભક્તજનો, સૌએ હરિભક્તોના સમુદાય શહેરની બહાર આવ્યા છે. નારાયણભાઈ શ્રીજી મહારાજ પાસે જઈને લીંબડીથી એક ગાઉ આગળ જઈને કહે છે. મહારાજ મને તો રાજાએ મોકલ્યો છે. માટે આપ કૃપા કરી અને લીંબડી શહેરમાં પધારો તમારી સૌ ત્યાં રાહ જુએ છે. શ્રીજી મહારાજ કહે છે. નારાયણભાઈ તમારો રાજા કેવો ભાવિક છે. એને ભાવ છે કે કુભાવ છે એ તો અમે જ જાણીએ છીએ એટલે અમે અત્યારે લીંબડીમાં પ્રવેશ નહીં કરીએ. લીંબડીથી બારોબાર આગળ વધીશું.

પણ મહારાજ ! ઘણા બધા હરિભક્તો ત્યાં ઉભા છે. પ્રભુ કહે છે. બધા ભક્તોને કહો અહીં શહેરથી બહાર આવી અને અમારી પૂજા કરી લે. શહેરમાં પ્રવેશ નહિ કરીએ. શ્રીજી મહારાજે ચોખ્ખી ના પાડી. નારાયણભાઈના મનમાં ઉદ્વેગ થયો. શ્રીજી મહારાજે શા માટે ના પાડી હશે ? નારાયણભાઈની સાથે હરિભક્તો બધાં જ શહેરથી બહાર આવ્યા. સ્વામિનારાયણ ભગવાનની પૂજા કરી બધાં રાજી થયા. કૃપાળુ શ્રીહરિ લીંબડીનો મુખ્ય જે દરવાજો ત્યાંથી બારોબાર આગળ વધ્યા. આ બધા જ લીંબડીના હરિભક્તો, નારાયણભાઈ એ બધાએ મહાપ્રભુની પૂજા કરી અને પાછા શહેરમાં જવા લાગ્યા. ત્યારે એમણે નજરે-નજર એક દૃશ્ય જોયું. લીંબડી શહેરનો મુખ્ય દરવાજો. એ દરવાજા ઉપર કોટ અને કાંગરાની પાછળ કેટલાંય માણસો સંતાઈ રહેલા નીચેથી દેખાયા. હાથમાં ધૂળની પોટલીઓ અને ઢેખાળા, પથરાં લઈને, છાણ લઈને ઉપર ચઢેલા. એ બધાએ ગોઠવી રાખેલું કે સ્વામિનારાયણ અહીંથી નીકળે એટલે ઉપરથી ધૂળ નાંખવી, છાણ નાંખવું, પથરાં નાંખવા.

નારાયણભાઈ સોની એમ કંઈ જેવા તેવા નહોતા. સુખી હતા. પૈસાદાર હતા અને શૂરવીર પણ હતા. એ મનમાં વિચારે કરે છે મારા ઈષ્ટદેવ અહીં આવ્યા નહિ એનું કારણ આજ હોઈ શકે. ત્યાં તો દાદાખાચર અને સોમલાખાચર આવ્યા. નારાયણભાઈ ચાલો તમારા રાજા પાસે. શ્રીજી મહારાજે અમને કહ્યું છે. ચાલો એમને મળવું છે. નારાયણભાઈને વિચાર થાય છે. આવા શૂરવીર દરબારો જેમની સાથે હોય અને આ દૂર્જનો અપમાન કરે તો તો ઝઘડો થઈ પડે. માટે ભગવાન ગામમાં ન પધાર્યા. પછી નારાયણભાઈએ જાણી લીધું કે, તમને કોણે આ કાવતરું આ તોફાન કરવાનું કહ્યું છે. માણસોએ કહ્યું, રાજા અને એમના કારભારીએ. અને કારભારી એ તો અમને પૈસા આપ્યા છે. નારાયણભાઈ હવે રાજી થયા કે ભગવાન કેવા દયાળુ છે. પરમાત્મા કેવા કૃપાળુ છે. અહીં કલેશ થાય, ઝઘડો થાય. એ બધી ઉપાધિઓથી ભક્તોને બચાવવા ભગવાન ગામમાં પધાર્યા નહીં.

મહારાજની આજ્ઞાથી દાદાખાચર અને સોમલા ખાચર લીંબડીના રાજાને જઈને મળ્યા. તમે શું ધાર્યું છે. તમે સ્વામિનારાયણ ભગવાન ઉપર ધૂળ નાંખવા તૈયાર થયા છો. તમને ખબર નહીં હોય કે તમને એક ચપટીમાં ચોળી નાંખીએ એવા અમે એમની સાથે છીએ. જો તમને હૈયામાં ભાવ હોય તો હાથ જોડવા. જો ભાવ ન હોય તો તમારા ઘરમાં બેસી રહો પણ આવી ધમાલ અને તોફાનની તૈયારીઓ શા માટે કરાવો છો ? એ તો અમારા ભગવાન બહુ કૃપાળુ છે. અને બારોબાર ચાલ્યા

ગયા. પણ સ્વામિનારાયણ ભગવાન ઉપર તમે ધૂળ નખાવત અને અમે જોઈ રહેત નહિ. કારણ કે અમારા હાથમાં થનગનતી તરવારો છે, કાંડામાં શક્તિ છે. હરિસિંહને એમ થયું વાત તો સાચી છે. મારું તો એક આ લીંબડીનું રાજ્ય અને મારી પાસે રક્ષણ કરવામાં બહુ બહુ તો પચાસ-સાઈઠ માણસો. સ્વામિનારાયણ પાસે હજારો કાઠી-દરબારો શૂરવીરો છે. આટલું કહી બંને ભક્તો, દાદાખાચર અને સોમલા-ખાચર પાછા વળ્યાં. લીંબડીથી થોડે દૂર ભલગામડા છે. ભલગામડાના તળાવે શ્રીજી મહારાજે રાહ જોઈ બંને ભક્તો ત્યાં મળ્યા. મહારાજ કહે છે. દાદા ખાચર બહુ વઢ્યાં નથી ને, ના મહારાજ ! આવા તોફાન ન કરવાનું કહીને આવ્યાં છીએ.

ભક્તો કેવી સુંદર વાત છે ! ભક્તજન હિતકારી ભગવાન સદાય પોતાના ભક્તોનું સુખ શાંતિ જોતા હોય છે. માટે ભગવાન જે કરે છે તે સારા માટે છે. એવો વિશ્વાસ રાખવો.

હું હરિનો હરિ મમ રક્ષક
એ ભરોંસો જાય નહિ
જે હરિ કરશે તે મમ હિતનું
એ નિશ્ચય તજાય નહિ.

આવો વિશ્વાસ રાખી ભગવાનનું ભજન કરીએ તો આપણા જીવનમાં સદાય દિવાળી-નૂતન વર્ષના જેવો આનંદ રહે.

બાલવાટિકાના વાચક બાલમિત્રોને શ્રીહરિની સ્મૃતિ સાથે નવા વર્ષના જય સ્વામિનારાયણ અને નૂતન વર્ષાભિનંદન.

●

સુખનો માર્ગ ચરિત્ર ચિંતન

- સાધુ શ્રીરંગદાસ (ગાંધીનગર)

સુખ અને દુઃખનાં મુખ્ય કારણો બે છે. મુક્તિ અને બંધન. જ્યાં જ્યાં બંધનોથી બંધાય છે. ત્યાં ત્યાં દુઃખી થવાય છે. અને જ્યારે એમાંથી મુક્ત થવાય ત્યારે પરમ સુખની પ્રાપ્તિ થાય છે. એટલે જ તો ભક્ત કવિ નરસિંહ મહેતા પત્ની પુત્ર વગેરેથી મુક્ત થયા ત્યારે બોલી ઉઠ્યા કે

"સારું થયું ભાંગી ઝંઝાળ, સુખે ભજીશું શ્રીગોપાળ."

પરંતુ બંધનમાંથી મુક્ત થવા માટેની માસ્ટર કી એટલે વૈરાગ્ય. જો વૈરાગ્ય હોય તો જ જીવ બંધનોથી મુક્ત રહી શકે છે. અને એ વૈરાગ્ય પણ કેવો હોય એ સ્વામિનારાયણ ભગવાને આપણને પોતાના ચરિત્ર દ્વારા સમજાવું છે. સ્વામિનારાયણ ભગવાનનું એક નામ છે.

''तीव्र वैराग्यायदनमः'', ''तीव्र वैराग्यः''

તીવ્ર વૈરાગ્ય એટલે સીધો સાદો સામાન્ય વૈરાગ્ય નહીં. અતિ વૈરાગ્યવાળા.

કેવો પ્રબળ વૈરાગ્ય હશે કે જે કિશોર અવસ્થામાં પ્રારંભે અગિયાર વર્ષે અતિ સ્નેહવાળાં ભાઈ-ભાભી આદિનો ત્યાગ કરીને સંપત્તિથી ભર્યું ભાદર્યું ઘર છોડીને સુખ-સાહ્યબીને તરછોડીને એકાકી ખુલ્લા ચરણે ચાલી નીકળવું. એ તો કલ્પનાતીત ત્યાગ છે. માણસ પંદર દહાડા-મહિના માટે યાત્રા કરવા જાય તો પેટીઓ પટારા બાંધે છે. રસ્તામાં આ જોઈશે. ત્યાં અમુક વસ્તુ નહિ મળે માટે લઈ લેજો. કપડાં લઈ લેજો. ઠંડી પડશે બે ત્રણ ડબ્બા ભરીને વિવિધ ખાદ્ય પદાર્થો સાથે લઈ લે. એવી રીતે થોડા સમય માટે ઘર છોડવું હોય તો પણ આવી સગવડો આપણે સાથે લઈએ છીએ. જ્યારે સ્વામિનારાયણ ભગવાને ઘર છોડ્યું ત્યારે સગવડ નામે કોઈ વસ્તુ સાથે લીધી નહિ. બીજી તો શું ચરણની પાદુકા પણ સાથે ન લીધી. એટલે જ શ્રીહરિનું નામ તીવ્ર વૈરાગ્યવાળા એવું છે.

જ્યારે તપશ્ચર્યા પૂર્ણ કરી પુલહાશ્રમથી નીચા ઉતર્યા ત્યાં બુટોલપુર આવ્યું. ગામની ભાગોળે મહારાજે વિશ્રાંતિ લીધી. તીવ્ર વૈરાગ્યની આ કથા સાંભળવા જેવી છે. મયારાણીએ નગરનાં રાજા હતા. ત્યાંથી પસાર થતાં વર્ણિરાજને જોયા. ચિત્ત ચોંટી ગયું. શું તેજસ્વી પ્રભા છે ! અદ્ભુત આભા છે. કોઈ અલૌકિક મૂર્તિ છે. આ વર્ણી અમારે ત્યાં આવે તો જિંદગી તરી જઈએ. બેડો પાર થઈ જાય. મારી જે ચિંતાઓ છે. એ બધી મટી જાય. બે દીકરીઓ ઉંમર લાયક હતી ક્યાં દોડવું ક્યાં શોધવું એ મારી ચિંતા હતી. પણ આ પ્રતાપી વર્ણી ઘેર આવે તો તેને મનાવી લઉં. સમજાવી લઉં. પછી પૂછ્યું, વર્ણીરાજ ! અમારા રાજ્ય મહેલમાં પધારશો ! પ્રભુએ કહ્યું, ના અમે કોઈ રાજ્ય મહેલમાં કે શહેરમાં ક્યાંય જતા નથી. પણ કૃપા કરીને પધારો. અમારો રાજ્યમહેલ પવિત્ર કરો. વર્ણીરાજને સમાજ માટે એક ઉદાહરણ બતાવવું હશે કે તીવ્ર વૈરાગ્ય કોને કહેવાય ? અને પ્રભુ રાજ્ય મહેલમાં પધાર્યા. વર્ણીરાજની સેવા-સ્વાગતા કર્યા પછી મનમાં હતું એ રજુ કરી દીધું. હે વર્ણી હવે આ તપનો માર્ગ મૂકી દો. તમારે તો જુવાની હવે આવી રહી છે. મારી ઈચ્છા છે કે તમે અહીં જ રહી જાવ. મારું આ સમગ્ર રાજ્ય તમને સોંપી દઉં. અને આ મારી બે દીકરીઓનો સ્વીકાર કરો.

"ગ્રહો કુંવરી મારી દોય રાજા કરી સ્થાપું,
ઘણા ગામ દંતી પૈદલ હું પ્રેમથી આપું."

કૃપા કરી મારી વાત માની જાવ. વર્ણીરાજે કહ્યું ના, અમારે રાજ્યની, ગૃહસ્થાશ્રમની કોઈ જરૂર નથી. મયારાણીને સંસારનો અનુભવ હતો. વર્ણીના વૈરાગ્યની ખબર નહોતી એટલે આગળ કહ્યું, અત્યારે તો ના, ના કર્યા કરો છો. જોગી હઠ છે. પણ પછી પસ્તાશો.

"જ્યારે થાશે જોબન ભેર પછી પસ્તાશો."

જ્યારે જુવાનીનું પુર આવશે ત્યારે પસ્તાશો.

"મળી બુટોલપુરની માંહી, કહે છે મયારાણી."

મયારાણી હાથ જોડીને કહે છે. અહીં રોકાઈ જાવ. વર્ણીરાજે હા ન પાડી. છેલ્લે મયારાણી એ ચોકીદારને કહી દીધું. સાવધાન રહેજો, આ વર્ણી અહીંથી જાય નહી. આપણે એને જવા નથી દેવા. વર્ણીરાજ મનમાં હસ્યા ! તારી શું તાકાત છે કે મને રોકી શકે. ચોકીદારને ખબર પણ ન પડીને વર્ણીરાજ ચાલ્યા ગયા. આ તીવ્ર વૈરાગ્યનું અદ્‌ભુત ઉદાહરણ છે. જેને વૈરાગ્ય ન હોય એ ફાંફા મારતો હોય. અનેકવિધ આસક્તિઓની પૂર્તિ માટે પ્રયત્નો કરતો જાય છે. જેના જીવનમાં ક્યારે પણ વિષયાસક્તિનો પ્રવેશ ન થાય તેને તીવ્ર વૈરાગ્યવાળા કહેવાય.

ગીતામાં કહ્યું છે જે હે અર્જુન ! મારા જન્મને કર્મ તે દિવ્ય છે. તેને જે દિવ્ય જાણે તે દેહને મૂકીને ફરી જન્મ ને નથી પામતો. મને જ પામે છે. માટે નિત્ય ભગવાનના નવીન ચરિત્રોનું શ્રવણ કરવું તથા વાંચન કરવું. આવા ચરિત્રના ચિંતનથી જ જીવ કૃતાર્થ થઈ જાય છે. અને હૈયામાં વૈરાગ્ય ભાવ જાગે છે અને બંધનોથી મુક્ત થઈ પ્રભુને પામે છે.